

(приклади, факти), його інтонації, то зрозуміло, що часу на конспектування досить [2].

Таким чином, опанувавши усі деталі правильного конспектування, студент навчиться не тільки легко та ефективно працювати на лекціях чи семінарах, але й стане робити це з задоволенням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архангельский С.И. Лекции по теории обучения в высшей школе / С.И. Архангельский. – М.: Прогресс, 1974. – 382 с.
2. Гильбух Ю.З. Как учиться и работать эффективно: Книга для учащихся гимназий и лицеев / Ю.З. Гильбух. – Изд.2-е, перераб. – Киев: фирма «ВИПОЛ», 1993. – 191с.
3. Минько Э.В. Методи й техніка прискороного конспектування й читання: Учбово-методична допомога / Спбгуап / Э.В. Минько. – М.: Спб., 2001. – 98 с.

УДК 371.4:37035

ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Репко І.П.

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради,

У статті розглядається мета, компоненти та педагогічні умови національно-патріотичного виховання студентської молоді. Автор розкриває поняття та види патріотизму; пропонує аналіз педагогічних умов формування національно-патріотичної свідомості, почуттів, переконань, прагнення до діяльності; характеризує етапи розвитку національно-патріотичної свідомості молоді; складники розділів національно-патріотичного виховання та шляхи вирішення окремих проблем цього виховання.

Ренко І.П.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, патріотизм, національна свідомість, державний, соціальний, родинний розділ національно-патріотичне виховання, студентська молодь.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ НАЦИОНАЛЬНО-ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Ренко И.П.

В статье рассматривается цель, компоненты и педагогические условия национально-патриотического воспитания студенческой молодежи. Автор раскрывает понятие и виды патриотизма; предлагает анализ педагогических условий формирования национально-патриотического сознания, чувств, убеждений, стремление к деятельности; характеризует этапы развития национально-патриотического сознания молодежи; составляющие разделов национально-патриотического воспитания и пути решения отдельных проблем этого воспитания.

Ключевые слова: национально-патриотическое воспитание, патриотизм, национальное сознание, государственный, социальный, семейный раздел национально-патриотическое воспитание, студенческая молодежь.

PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION OF STUDENTS

Ренко I.P.

In the article the purpose, components and pedagogical conditions of national-patriotic education of students. The author reveals the concept and types of patriotism; provides an analysis of pedagogical conditions of formation of national and patriotic consciousness, feelings, beliefs, desire for activity; describes the stages of development of national and patriotic awareness of youth; components sections of national-patriotic education and solutions to specific problems of education.

The author emphasizes that some peculiarities of our modern society should be taken into account of the present-day model of education, required by the socio-economic situation of the country, Ukrainian people's moral and spiritual state. Among present conditions of life the beginning of

emotional patriotism is firstly shown through Ukrainian citizens' courage, determination, willingness to defend the independence of their state by all possible means, even giving their life for this purpose.

Thus, national-patriotic education should be the core of all educational work as teachers should educate a person who has a sense of pride in their country, faithfully does the duties of a citizen of the state, realizes social problems of our homework and Ukrainian people, loves their family and close ones.

Keywords: national-patriotic education, patriotism, national consciousness, national, social, family section of the national-patriotic education students.

Постановка проблеми. Відродження України неможливе без пробудження національної свідомості українського народу, насамперед молоді. Суверенній Україні потрібні громадяни, які мають глибоко усвідомлену життєву позицію.

Дієвим засобом відродження нації є формування в людині почуття національної гідності і гордості за Україну, відмова від почуття національної меншовартості [5].

Сьогодні важливо відтворити в українському суспільстві почуття істинного патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності, сформувані у молоді громадянсько активні, соціально значущі якості, які вона зможе виявити в усіх видах діяльності, перш за все, пов'язаних із захистом інтересів своєї родини, рідного краю, народу та Батьківщини, реалізації особистого потенціалу на благо Української держави.

Особливе занепокоєння викликає відсутність у молоді усвідомлення себе, як частини народу, підпорядкованості своєї діяльності інтересам нації. Виховати таких особистостей можна за умови розвитку національної освіти, в якій система виховання та навчання ґрунтується на ідеях народної філософії, засадах української етнопедагогіки, народознавства, основах християнської релігії, наукової педагогічної думки, родинного виховання тощо. Сучасна модель виховання має враховувати особливості сьогодення, оскільки цього вимагають

соціально-економічне становище країни, моральний і духовний стан українського народу.

У справі відновлення почуття національної гідності величезне значення має висвітлення правдивої історії, культури та освіти нашого народу, повернення до культурних надбань, відкриття замулених сторінок нашої історії [5, с. 389].

У Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття») серед пріоритетних напрямів реформування виховання наголошується на необхідності формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля розквіту держави, готовності її захищати [3].

Аналіз наукових досліджень. Першооснови національно-патріотичного виховання були закладені в народній педагогіці, значення якої висвітлюється в роботах таких науковців, як О. Любара, М. Стельмаховича, Д. Федоренка та ін.

Сучасні дослідження проблеми національно-патріотичного виховання молоді ґрунтуються на фундаментальних працях у галузі національної системи виховання, концептуальних положеннях національної освіти та виховання (А. Алексюк, А. Бойко, І. Бех, О. Вишневський, В. Майборода, І. Мартинюк, Т. Усатенко, М. Шкіль та ін.). Шляхи вирішення завдань національно-патріотичного виховання молоді розкриваються у працях Т. Донченка, С. Бевзенка, Л. Мацько, П. Хропка та ін. Важливі педагогічні аспекти формування у студентів національно-патріотичної свідомості досліджували В. Одарченко, Н. Остряньська, Д. Рященко, О. Пометун та ін.

Мета статті – аналіз педагогічних основ формування складових компонентів національно-патріотичного виховання молоді в умовах вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. У сучасній педагогічній літературі [1; 2] виокремлюють щонайменше три різновиди патріотизму.

1) Етнічний патріотизм, що ґрунтується на почутті власної причетності до свого народу, на любові до рідної мови, культури, до власної історії тощо.

При цьому жодна ідеологія не повинна обмежувати свободи переконань, поглядів, думок, а тому не може бути й мови про введення

в систему освіти будь-якої офіційної, загальнообов'язкової ідеологічної орієнтації.

Визнання плюралізму ідеологій і політичних поглядів сприяє формуванню у молоді здатності толерантно ставитися до поглядів інших людей, поважати чужі думки [5, с. 389].

2) Територіальний патріотизм базується на любові до того місця на землі (до місцевості, ландшафту, клімату тощо), де людина народилася.

Цей патріотизм є вродженим і розвивається повноцінно, якщо дитина зростає у національно зорієнтованій сім'ї, навчається в українському дитячому садку, в українській школі, а потім вищому закладі освіти.

3) Державний патріотизм ґрунтується на остаточній меті нації – побудові власної держави, державному самовизначенні, державницькому світогляді та державницькому почутті; це вищий патріотизм, який базується на державній ідеології та пов'язаний з почуттям громадянськості.

Структуру патріотичних почуттів молоді можна подати через ставлення до:

- себе: національна самосвідомість, честь, гідність, щирість, доброта, терплячість, чесність, порядність;

- людей: толерантність, національний такт, милосердя, благородство, справедливість, гостинність, відкритість, щедрість, готовність допомогти, усвідомлення своєї належності до українського народу як його представника, відповідальність перед своєю нацією;

- Батьківщини: віра, надія, любов, громадянська відповідальність, вірність, готовність стати на захист, бажання працювати для розвитку країни, посилювати міжнародний авторитет, повага до Конституції та законів держави; гордість за успіхи держави, розчарування за невдачі, суспільна активність та ініціативність;

- національних цінностей: володіння українською мовою, бажання і потреба в накопиченні, збереженні та передачі родинних і національних звичаїв, традицій, обрядів, дбайливе ставлення до національних багатств, до рідної природи, сприяння розвитку духовного життя укра-

їнського народу; шанобливе ставлення до національних та державних символів; почуття дбайливого господаря своєї землі.

Розвиток почуттів відбувається в процесі спеціального впливу на емоціональну сферу людини. У патріотичних почуттях відбивається ставлення особистості до своєї держави, її минулого, майбутнього та сьогодення. Вони не повинні бути споглядальними, обмежуватися пасивними реакціями милування й уподобання. В ідеалі вони спрямовуються на виконання надзавдання – піднести Україну до рівня високо розвинутих світових держав, що вимагає активної творчості всього українського народу.

У зміцненні патріотичних почуттів велику роль відіграє героїко-патріотичне виховання, покликане формувати бойовий, морально-психологічний дух, спонукати до фізичного вдосконалення громадянина-патріота [5, с. 389]. Як свідчить історичний досвід, патріотичні почуття, особливо загострюючись у складних, екстремальних, доленосних для Батьківщини ситуаціях, єднають людей, спонукають ставити суспільне вище за особисте, зменшують життєвий егоїзм. У нинішніх умовах емоційний початок патріотизму виявляється, насамперед, у мужності, рішучості, готовності українських громадян відстоювати незалежність своєї молоді держави всіма можливими засобами, навіть ціною власного життя.

До поняття національної свідомості входить глибоке розуміння необхідності побудови демократичної, правової Української держави, сумлінне виконання громадянських обов'язків.

Процес формування національної свідомості у студентської молоді включає виховання національних почуттів, поглядів, переконань, ідеалів, ціннісних орієнтацій (мови, території, культури), засвоєння студентами своєї етнічної спільності, патріотизм, усвідомлення причетності до національно-визвольної боротьби, свого місця і ролі в ній [7, с. 166].

За науковцем О. Вишневським ми виокремлюємо три етапи розвитку національно-патріотичної свідомості людини: перший етап – раннього етнічно-територіального самоусвідомлення є основою, фундаментом патріотичного виховання і здійснюється переважно в батьківській родині та в школі. На цьому етапі формується почуття

патріотизму. Він припадає на дошкільний і молодший шкільний вік. Другий етап – національно-політичного самоусвідомлення, припадає на підлітковий вік, коли дитина з лона сім'ї та школи переходить у громадське середовище. На цьому етапі відбувається приєднання юнацтва до різноманітних дитячих й молодіжних громадських, політичних організацій і об'єднань, які мають допомогти виховати сьогоdnішнього школяра, завтрашнього громадянина України. Третій етап – державницько-патріотичного самоусвідомлення, коли поняття «національного» виходить за межі етнічності та сягає рівня державності. Характерними рисами етапу є вияв любові, поваги до своєї держави як головної мети нації [1, с. 60].

Процес формування у студентів національно-патріотичної свідомості створює умови для правильного розуміння ними сенсу життя, цілей, високого покликання, сприяє підвищенню моралі особистості, стимулює бути добродійним і милосердним, співпереживати біду і горе інших людей – співвітчизників, представників як своєї, так й інших національностей, допомагає винаходити нові резерви для продовження тривалості життя. На жаль, як у науковій літературі, так і у процесі навчально-виховної діяльності вишу випускається те, що у студентів необхідно цілеспрямовано формувати світоглядні компоненти національно-патріотичного свідомості.

Патріотичні переконання містять у собі знання, поєднані зі щирою впевненістю в їхній істинності. Мета переконань полягає у підведенні людини не тільки до розуміння певних положень патріотичних почуттів, а й до внутрішнього їхнього сприйняття. До патріотичних переконань належать: визнання визначальної ролі народу й Батьківщини в житті людини; визнання здатності українського народу побудувати власну державу й навести в ній порядок; віра в невичерпні сили, талант, неповторність, працьовитість українського народу; віра в незламність, силу, стійкість, міць та справедливість держави; віра в майбутнє України та українського народу.

У формуванні патріотичних переконань важливу роль відіграє політичне та ідеологічне мислення. Науковці [2;4;8] відзначають, що за допомогою політичного мислення розкривається державний зміст різних часткових акцій та подій внутрішнього життя держави.

Формування національно-патріотичних почуттів означає вироблення і зміцнення високого ідеалу служіння своєму народові, готовність до трудового та героїчного подвигу в ім'я процвітання своєї держави, прагнення бачити її незалежною.

Водночас із формуванням у студентів патріотичних переконань у них виховуються глибокі патріотичні почуття, прагнення, що стимулюють пізнати і берегти матеріальні й духовні цінності, що є результати праці попередніх поколінь, так і активно творити нові.

Національно-патріотична діяльність містить у собі усвідомлення глибокого зв'язку з народом, участь у його справах, турбота про його благо; збереження та примноження культури, традицій, звичаїв, обрядів рідної країни; дотримання вироблених народом моральних норм і правил, законів держави; сумлінне виконання своїх обов'язків у навчанні, вміння творчо працювати; знання символів своєї Батьківщини; знання історії свого роду, народу, прихильність до рідних місць; діяльність, спрямовану на утвердження державності свого народу, зміцнення належності своєї держави та готовність її відстоювати[6].

Кожному викладачеві необхідно прагнути планомірно і цілеспрямовано виробляти у студентів усвідомлене ставлення до матеріальних і духовних цінностей свого народу, уміння творчо використовувати кращі здобутки культури, науки інших держав [1, с. 77].

У педагогічній літературі [1;4;6] умовно визначають окремі розділи національно-патріотичного виховання.

Державний розділ складають: уявлення про українську державу, Прапор, Герб, Гімн; про рідний край (село, селище, місто), про рідні місця, рідну мову; розуміння сутності обов'язку перед Батьківщиною, громадської активності, поняття про захист честі й гідності Батьківщини, гордість за свою країну, розуміння моральної суті основних громадянських прав та обов'язків, визначених у державних документах України; високий рівень національної самосвідомості; шанобливе ставлення до Збройних сил України, бажання стати до їх лав, розуміння величчя українського народу, як основи непорушності держави[4;6].

Ще зі студентської лави молодь переконується в тому, що рідна культура концентрує той зміст, дух, який відображає український національний характер, світогляд, менталітет.

Соціальний розділ національно-патріотичного виховання передбачає: розвиток інтересу до історії рідного краю, героїчного минулого країни, життя прославлених земляків; знайомство з діяльністю дитячих громадських організацій; виявлення потреби охороняти історичні пам'ятки, зберігати матеріальні цінності Вітчизни; уміння виявляти волю, доброзичливість, правдивість, наполегливість, самостійність, творчу активність, відповідальність у навчанні та праці; нетерпиме ставлення до порушників закону, до аморальних вчинків; дбайливе ставлення до національних багатств, рідної природи; розуміння значення праці батьків та українського народу, готовність виконувати громадські обов'язки; нетерпиме ставлення до антипатріотизму, фашизму, шовінізму, до вандалізму; толерантне ставлення до людей, уміння жити поруч один з одним [8].

Студенти переконуються в тому, що особистість, яка знає культуру минулих епох розвитку рідного народу, глибше сприймає і розуміє сучасну культуру і турбується про культуру майбутнього.

Родинний розділ спрямований на виховання любові до батьків, чемного ставлення до старших у сім'ї, вчителів, ветеранів, пошану до пращурів, до героїв Батьківщини, знання місць знаходження могил та пам'ятників, догляд за ними; знання переказів, легенд, повір'їв, народних пісень, знайомство з народним мистецтвом; пошана до народних і релігійних традицій, звичаїв, національних і родинних свят та дотримання їх[4].

При цьому студенти глибше засвоюють цінності, якими є ніжна любов до батька і матері, вшанування засновників роду, культ предків, турбота про міцність власної сім'ї, збагачення і продовження з покоління в покоління родинних святинь.

У практиці роботи ВНЗ всі розділи мають знаходитися у тісному взаємозв'язку, залежати один від одного. За цієї умови створюється систематичність, цілісність, спрямованість національно-патріотичного виховання.

Висновки. Український патріотизм повинен стати провідною виховною ідеєю сучасної освіти. Національно-патріотичне виховання – це суспільна категорія, яка формує ставлення людини до себе, до свого народу й Батьківщини. Це ставлення виявляється у відповід-

них почуттях, переконаннях, ідеях. Лише переймаючись інтересами, прагненнями, потребами, ідеалами свого народу, усвідомлюючи свою національну неповторність і самотність, людина стає зрілою, громадсько свідомою особистістю, справжнім патріотом, діяльним творцем своєї долі та долі Батьківщини.

Національно-патріотичне виховання має бути стрижнем усієї навчально-виховної роботи, оскільки педагоги повинні виховати особистість, яка має почуття гордості за свою державу, сумлінно виконує обов'язки громадянина держави, усвідомлює соціальні проблеми Батьківщини та українського народу, любить рідних та близьких людей. Без цього людина не має обличчя, вона втрачає себе.

Подальшого вивчення потребує розкриття специфіки здійснення патріотичного виховання у майбутніх педагогів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишневський О. Сучасне українське виховання / О. Вишневський – Львів, 1996. – 233 с.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко. – Полтава, 1994. – 191 с.
3. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»): затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. №896. К.: Райдуга, 1994 – 61 с.
4. Завалевський Ю.І. Громадянське виховання старшокласників: проблеми, досвід, перспективи: навч.-методичний посібник / Ю.І. Завалевський – К., 2003. – 104 с.
5. Зайченко І. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. / І. В. Зайченко. – К.: Освіта України, 2006. – С. 256–415.
6. Мартинюк І.В. Національне виховання: теорія і методологія / І.В. Мартинюк – Київ, 1995. – С. 107–112.
7. Остряньська Н.В. Виховання національної свідомості збірник наукових праць / Н. Остряньська // Наукові записки кафедри педагогіки Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – Х.: Видавництво «Освіта» ХНУ. – 2006. – Вип. XVII– С. 165–173.
8. Патей-Братасюк М. Громадянське суспільство: сутність, генеза ідеї, особливості становлення в сучасній Україні / М. Патей-Братасюк, Т. Довгунь.– Тернопіль, 1999. – 147с.